

RIIGIKOGU KANTSELEI ÕIGUS- JA ANALÜÜSIOSAKOND

Pensionikorralduse kohustuslik osa ja seadusjärgne pensioniiga teistes OECD riikides

Nr. 8

03.05.2018

Pensionikorraldus on Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD; *Organization for Economic Co-operation and Development*) liikmesriikides viimastel aastakümnetel tublisti muutunud. Pensionisüsteemide jätkusuutlikkuse probleemidest tingituna on läbi viidud mitmeid pensionireforme, mis on vähendanud riigi poolt pakutavaid hüvitisi ja suurendanud inimeste endi sissemaksete osatähtsust pensionis. Ühtlasi on suurenenud pensionikorralduste osakaal, kus isikud ise kannavad enamiku pensionipõlveks kogutavate säästudega seonduvaid riske (pikaealisus, sissemaksete suurus).

Käesolev teemaleht annab ülevaate pensionisüsteemide kohustuslikest komponentidest ja seadusjärgsetest pensioniigadest teistes OECD riikides, toetudes peaaesjalikult OECD kogumikule „Ülevaade pensionitest 2017“ (*Pensions at a Glance 2017*).

Pensionikorraldus teistes riikides

Erinevates riikides kehtivaid pensionikorraldusi võib liigitada mitme eri näitaja alusel: 1) pensionikorralduse kohustuslikkus / vabatahtlikkus (nii osapoolte, osaluse, sissemaksete kui pensioniplaani lõikes), 2) pensionimaksete rahastamine (ümberjagamisskeem vs kogumispension), 3) pensionikorralduse haldamine (avalik sektor või erasektor), 4) tööandja roll (tööandja kui pensioniskeemi looja ja pensionimaksete puudujäägi eest vastustav osapool vs tööandja kui haldaja), 5) sissemaksete ja väljamaksete vaheline seos (kindlaksmääratud hüvitistega pensionisüsteem vs sissemaksepõhine pensionisüsteem), 6) riskide kandja (tööandja, pensionite maksmisega tegelevad asutused, pensioni saaja, maksumaksjad). Kui riikide ühisjooneks on pensioniskeemide kombineerimine (kohustuslik ja vabatahtlik osa, riiklik ja kogumispension jne), siis erinetakse selle poolest, kui suurt kaalu erinevatele komponentidele pannakse (mis lõppkokkuvõttes määrab pensionite väljamaksete suurused).

Esimese samba skeemid, mis on disainitud vaesuse ennetamiseks vanemaealiste hulgas ja mille eesmärk on tagada teatud minimaalne elustandard, saab jaotada kolmeks: 1) põhipension, mis võib olla universaalne või sõltuda näiteks tööturul viibimise aastatest (kehtib 18-s OECD riigis), 2) miinimumpension, mida makstakse juhul, kui isiku pensionitulu jääb alla kehtestatud künnise (kehtib 15-s OECD riigis), 3) sotsiaalabi plaan, mis näeb kehvemal järjel pensionäridele ette kõrgemad hüvitised ja rahaliselt paremini hakkama saavatele pensionäridele väiksemad hüvitised (kehtib 7-s OECD riigis). Kuigi teatud minimaalne elustandard tagatakse puudust kannatavatele pensionäridele ka teistes riikides (nt üldise sotsiaalabi raames), peetakse siinkohal silmas riiklikke süsteeme, kus väiksema sissetulekuga täisstaaziga pensionäridele on ette nähtud eraldi soodustused. Seejuures on osades riikides pensioniõigused seotud iga konkreetse isikuga eraldi, teistes aga käsitletakse hindamise üksusena pensionäride paari, mille tulemusel saavad nad tavaliselt kahe peale kokku vähem pensioni, kui nad saaksid eraldi elades.

Tabel 1. Kohustuslikku töötasupõhist pensioni puudutav reeglistik (II pensionisammas) erinevates OECD riikides

Kindlaksmääratud väljamaksega (KV), pensionipunktide (PP) või arvestuslike pensionikontode süsteem (PK)						Kindlate sissetulekute skeem (% sissetulekust)	Pensionimaksetega hõlmatava sissetuleku ülempiir (% keskmisest sissetulekust)
	Liik	Aastakoefitsient * (%)	Sissetulekute määrdik	Valoriseerimine**	Indekseerimine**		
Austria	KV	1,78	pa24-40; suund EA-le	s	suv		153
Belgia	KV	1,33	EA	h	h		117
Hispaania	KV	1,82 [a]	viimased 25 aastat	h	0,25% kuni h+0,5%		164
Holland	KV	1,85	EA	s	s[f]		
Island	KV	1,4	EA	fikseeritud määr	h		
Itaalia	PK	1,46	EA	SKT	h ¹		327
Kreeka	KV	0,8-1,5	EA	h	50h/50SKT		350 ²
Luksemburg	KV	1,825 [a]	EA	s	h/s		205
Läti	PK		EA	s	h+50SKT	6,0	478
Norra	PK	0,94	EA	s	s-0,75	2,0	115
Poola	PK	0,91	EA	s ³	h ³	2,92	250
Portugal	KV	2,3-2[s]	EA	25s/75h	h/SKT ⁴		
Prantsusmaa	KV/PP	1,12	pa25/EA	h	h		101/304 ⁵
Rootsi	PK	0,95[s]	EA	s	s-1,6[f]	2,5(+4,5) ⁶	105(+113)
Saksamaa	PP	1,00	EA	s[f]	s[f]		156
Slovakkia	PP	1,25	EA	s	50s/50h	6,0	700
Sloveenia	KV	0,96	pa24	s(suv)	s		205
Soome	KV	1,5	EA	80s/20h	20s/80h		
Tšehhi	KV	1,5-1,02	EA	s	50s/50h		
Ungari	KV	1,0-2,87	EA	s	h		

Allikas: *Pensions at a Glance 2017*

*Aastakoefitsient (*accrual rate*) näitab mitu protsenti pensioni arvutamisel aluseks olevast töötasust lisandub pensionile ühe täiendavalt töötatud aasta eest.

**Valoriseerimine ja indekseerimine on protseduurid, mille kaudu säilitatakse pensionite ostujõudu.

[a] – varieerub vastavalt töötatud aastatele; [s] – varieerub vastavalt sissetulekutele; EA – eluaja keskmine; pa – parima sissetulekuga aastate arv, mida pensionihüvitise määramisel arvestatakse; h – korrigeerimine/indekseerimine hindadega; s – korrigeerimine/indekseerimine keskmiste sissetulekutega; [f] – korrigeerimine/valoriseerimine sõltub finantsjätkusuutlikkusest; suv – nn. suvakohane indekseerimine (*discretionary indexation*), kus pensionite tõstmine otsustatakse igakordse eraldi otsusega.

¹ Madalamaid pensione indekseeritakse täies mahus, kõrgemaid pensione 75% ulatuses.

² Ülemmäär arvutatakse maksimaalse pensioni põhjal.

³ Valoriseerimine vastavalt palgafondi kasvule (*wage bill growth*). Indekseerimine vastavalt hinnainflatsioonile + vähemalt 20% vastavalt eelmise aasta keskmise töötasu reaalkasvule.

⁴ Indekseerimine on kõrgem madalamate pensionite puhul. Mida suurem on SKT kasv, seda kõrgem on indekseerimine.

⁵ Esimene ülempiir kehtib riiklikule pensioniskeemile, teine kohustusliku kutsealase skeemi puhul.

⁶ Sissemaksemäär on erapensioniplaanide (*personal plans*) puhul 2,5% kuni kehtestatud ülemmäärani; poolkohustuslike kutsealaste pensioniplaanide (*quasi-mandatory occupational plans*) korral 4,5% madalama sissetulekuga inimeste puhul ja kuni 30% kõrgema sissetulekutega inimeste puhul (ilma ülemmäärata).

Teise samba skeemid (vaata tabel 1) on töötasul põhinevad ja nende eesmärk on tagada teatud elustandardi säilimine, võttes arvesse elustandardit ajal, mil isik töötas. II samba kohustuslik osa puudub OECD riikides vaid Iirimaa ja Uus-Meremaal. Ülejäänud 33 riigi hulgast eristatakse 1) kindlaksmääratud hüvitistega (*defined benefit*) süsteemi, kus riik või ettevõtte maksab isikule hüvitist sõltuvalt tema pensionieelsest palgast ja töötatud aastatest (kehtib 18 OECD riigis), 2) pensionipunktide skeemi, kus töötajad teenivad vastavalt oma palgale pensionipunkte – pensionile jäädes korrutatakse liidetud punktid pensionipunkti väärtusega, mis paneb paika hüvitise suuruse (kehtib 4 OECD riigis), 3) kindlaksmääratud sissemaksetega (*defined contribution*) süsteemi, mis on olemuselt kogumispension, kus isiku palgalt laekub kindlaks määratud protsendi mahus sissemakseid kogumiskontole ja pensionile jäädes on talle garanteeritud iga kuu teatud summa (kehtib 10 OECD riigis), 4) arvestuslike pensionikontode (*notional accounts*) süsteemi, kus töötaja maksab oma sissetulekust teatud osa individuaalsele kontole, mis teenib omakorda valitsuse poolt kindlaks määratud tulu. Skeem on arvestuslik või nõ näilik, sest reaalselt varade kogumist ei toimu, töötaja poolt tehtud sissemakseid võib valitsus kasutada pensionide väljamaksmiseks jooksva ajahetkel. Pensionile jäädes konverteeritakse kogunenud mõtteline kapital pensionimakseteks (kehtib 5 OECD riigis).

Enamik OECD riike püüab kaitsta madalapalgalisi (s.o keskmisest palgast vähem kui 50% teenivaid isikuid) vaesuse eest pensionipõlves, mistõttu kohaldatakse madalamat palka teeninud inimestele kõrgemaid pensionite brutoasendusmäärasid¹ (OECD keskmine 65%) kui keskmist (OECD keskmine 53%) või kõrgemat palka teeninud inimestele. Küll aga on kümnes riigis (Austria, Soome, Saksamaa, Ungari, Itaalia, Läti, Poola, Hispaania, Rootsi ja Türgi) brutoasendusmäärad samas suurusjärgus teenistuskäigu jooksul keskmist ja pool keskmisest palgast teeninud inimeste puhul. Brutoasendusmäärad madalapalgalistele on kõige kõrgemad Taanis, kus madalapalgaliste tulevane brutoasendusmäär on 123%. Skaala teises otsas on aga Mehhiko, kus madalapalgalistele kohaldub brutoasendusmäär 35%.

Keskmiselt moodustas OECD andmetel (viimaste kättesaadavate andmete põhjal, sealhulgas aastal 2014) 65-aastaste ja vanemate sissetulek 88% tööealiste inimeste sissetulekust. Vanemaealiste sissetulekud jäid tööealiste inimestega võrreldes samasse suurusjärku Prantsusmaal, Iisraelis ja Luksemburgis. Keskmisele sissetulekule ligilähedast sissetulekut said vanemaealised ka Tšiilis, Kreekas, Itaalias, Portugalis ja Hispaanias. Eestis ja Lõuna-Koreas moodustasid vanemaealiste sissetulekud aga vastavalt 67% ja 69%. Kui suurema osa 65-aastaste ja vanemate sissetulekutest moodustavad pensionihüvitised, siis mõnedes riikides (Tšiili, Eesti, Iisrael, Jaapan, Lõuna-Korea, Läti, Uus-Meremaa, Ameerika Ühendriigid) on tähtsal kohal (üle 30% sissetulekutest) ka töötamisest saadav tulu.

Vananeva rahvastiku kontekstis on pensionite adekvaatsus oluline võtmeküsimus, mida riigid lahendada püüavad. Seejuures on ÜRO andmetel Euroopa üle 80-aastaste suhtarvu põhjal kõige vanem kontinent (ning prognooside kohaselt kolmekordistub Euroopas aastaks 2070 üle 80-aastaste suhtarv, s.o 7%-lt 21,5%-le). Riiklike süsteemide kõrval, mis kohustavad inimesi igakuiselt panustama oma tulevase pensionihüvitise piisavusse, on kaalukas roll ka tööelu ja pensionipõlve pikkuse reguleerimisel.

Seadusjärgne pensioniiga teistes OECD riikides

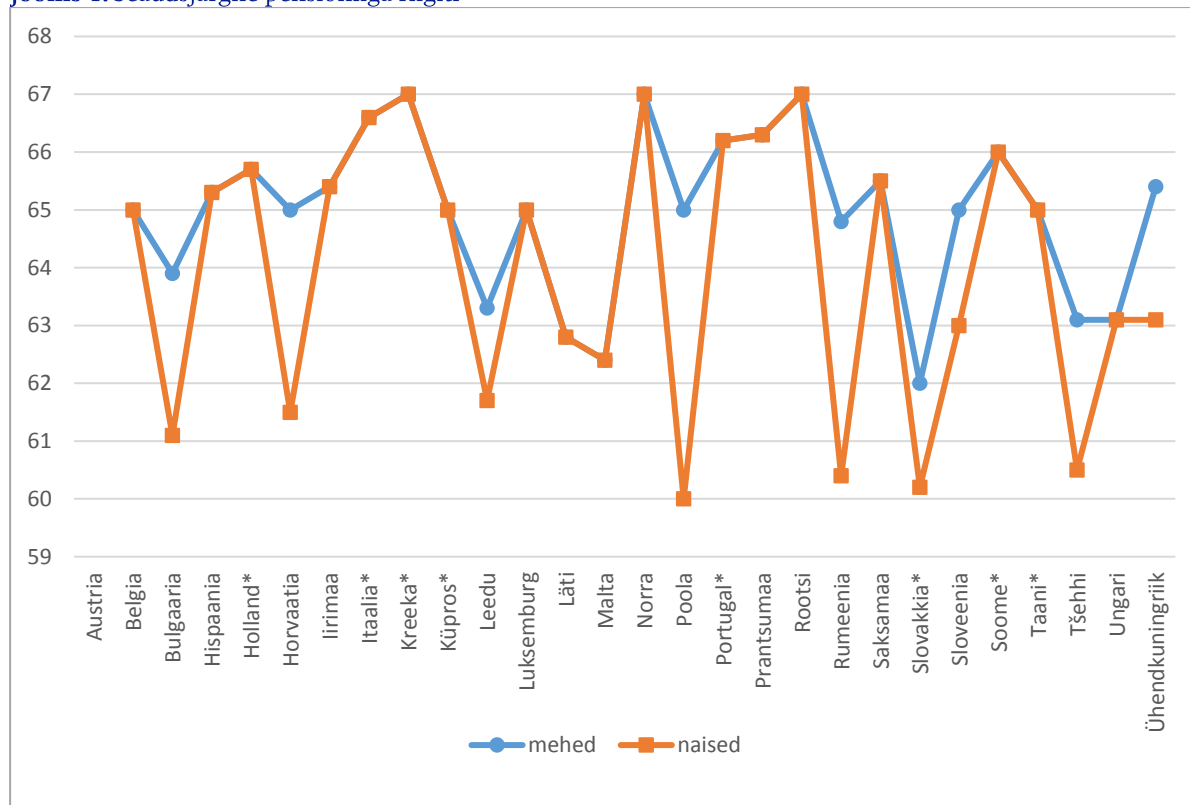
Seadusjärgset pensioniiga muudeti aastatel 2015-2017 kuues OECD riigis. Taani otsustas tõsta pensioniiga järk-järgult 2030. aastaks 68 aastale; Soome kolme kuu kaupa aastaks 63-lt 65-le ja Holland 2022. aastaks 67-le (ja 2030. aastaks 68 aastale). Hoolimata üldisest suundumusest pensioniiga tõsta tühistati plaan pensioniea tõstmiseks kolmes riigis (Kanada, Tšehhi, Poola).

OECD kogumikus „Ülevaade pensionitest 2017“ esitatud andmete kohaselt on naiste seadusjärgne pensioniiga kõige madalam Türgis (58) ja meeste seadusjärgne pensioniiga Luksemburgis, Sloveenias ning Türgis (60). Kõige kõrgem on pensioniiga (67) Islandil, Norras (mehed ja naised) ning Iisraelis (mehed). Meeste ja naiste seadusjärgne pensioniiga on diferentseeritud kokku üheksas riigis, kuid tulevikus plaanitakse need erinevused kaotada (v.a Iisraelis, Poolas ja Šveitsis).

¹ Brutoasendusmäär näitab, kui suure osa (%) moodustab pensioni saaja brutopension pensionieelsest brutopalgast.

Proгноосиде коһаселт tõuseb aastaks 2060 OECD keskmine meeste pensioniiga 64,3 aastalt 65,8 aastale ja naiste pensioniiga 63,7 aastalt 65,5 aastale. Seejuures on Taanis ette nähtud kõige suurem pensioniea tõus: praeguselt 65 aastalt 74 aastale. Ka Slovakkia (62-lt 68-le) ja Holland (65,5-lt 71-le) on ette näinud suhteliselt suure seadusjärgse pensioniea tõusu. Seevastu on прогноосиде коһаселт tulevikus kõige madalam pensioniiga Türgi naistel (59), Poola naistel (60) ja Luksemburgi ning Sloveenia meestel ja naistel (60). Ka Kreeka (62) ja Prantsusmaa (64) on eelseisvaks (teiste riikidega võrreldes) ette näinud suhteliselt madala seadusjärgse pensioniea (mehi ja naisi eristamata).

Joonis 1. Seadusjärgne pensioniiga riigiti

Allikas: *The 2018 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*

*seadusjärgse pensioniea tõus on seotud oodatava keskmise elueaga.

Tšehhi - seadusjärgne pensioniiga sõltub laste arvust. Graafikul on kuvatud seadusjärgne pensioniiga nende naiste puhul, kellel on kaks last.

Kuigi suurem osa riike võimaldab pensionile jääda ka ennetähtaegselt (vähendades pensionihüvitise suurust), siis kõik riigid (Taani, Iirimaa, Iisrael, Holland, Uus-Meremaa, Poola, Türgi, Ühendkuningriik) seda ette ei näe. Niisamuti võimaldab mõni riik ennetähtaegselt pensionile jääda vaid ühe kohustusliku komponendi/pensionisamba piires. Näiteks Kanadas ja Rootsis võimaldatakse ennetähtaegselt vanaduspensionile jääda II samba raames, aga mitte I samba raames.

Lauraliisa Mark
Nõunik

Kasutatud kirjandus

- European Commission (2017). [The 2018 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies](#).
- OECD (2017). [Pensions at a Glance 2017](#).

Õigus- ja analüüsiosakond on Riigikogu struktuuriüksus, mis nõustab rahvaesindajaid ja nende heaks töötavaid ametnikke. Käesolev informatsioon on koostatud osakonna algatusel. Autorid on valmis arutlema huvilistega töö sisu üle. Kõik kommentaarid on teretulnud.